

Nr 11.

Ankom till riksdagens kansli den 30 april 1918, kl. 4 f. m.

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 11, i anledning av herr Sjölanders motioner nr 285 och 286 samt herr Nilssons i Tånga motion nr 300, rörande åtgärder för ökning av tillgången på småbruksjord m. m., samt angående utredning om nya eller förändrade bestämmelser för den av staten understödda egnahemsrörelsen.

I motion inom andra kammaren, nr 285, har herr *Sjölander* hemställt, att riksdagen måtte besluta att ingå till Kungl. Maj:t med begäran om utredning, vilka åtgärder böra vidtagas:

1. för att öka tillgången på småbruksjord,
2. för att förhindra att priset på småbruksjord stegras och överstiger brukningsvärdet,
3. att förebygga spekulation i egnahemslägenheter.

Samme motionär har i en annan motion, nr 286, hemställt, det riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huru egnahemsrörelsen skall kunna på i huvudsak i motiveringen angivna grunder erhålla en enhetlig och för ett målmedvetet och planmässigt egnahemsarbete lämpad organisation.

I en likaledes inom andra kammaren väckt motion, nr 300, har herr *Nilsson* i Tånga hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda, huruvida icke nya och förändrade bestämmelser i författningar, berörande den av staten understödda egnahemsrörelsen, böra utfärdas, och att vid denna utredning de uti motiveringen till motionen framförda synpunkterna må vinna beaktande.

Bihang till riksdagens protokoll 1918. 13 saml. 4 avd. 10 häft. (Nr 11.) 1

Samtliga dessa motioner hava remitterats till utskottet, som behandlat dem i ett sammanhang.

Beträffande motiveringarna för de framställda yrkandena tillåter sig utskottet hänvisa till motionerna.

Historik.

Statens egnahemslånerörelse leder sitt ursprung från år 1904, då efter riksdagens beslut en egnahemslånefond bildades och allmänna villkor och bestämmelser utfärdades för den av Kungl. Maj:t och riksdagen beslutade egnahemslånerörelsen. I dessa bestämmelser hava sedermera gång efter annan ändringar vidtagits, men den från början fastställda organisationen har i stort sett bibehållits oförändrad.

1911 års
egnahems-
kommitté.

Den 20 januari 1911 uppdrog dåvarande statsrådet och chefen för kungl. jordbruksdepartementet åt tillkallade sakkunniga att verkställa en ingående granskning och utredning av egnahemsfrågan i hela dess omfattning samt utarbeta förslag dels till de förändringar i gällande bestämmelser för statens egnahemslånerörelse, som på grund av vunnen erfarenhet kunde befinnas önskvärda, dels ock till de ytterligare åtgärder, som från statens sida kunde vidtagas för att underlätta och befördra egnahemsbildningen.

Denna kommitté avgav sitt betänkande den 14 oktober 1914 och lämnade däri en ingående historik över den svenska jordstyeckningslagstiftningen, över egnahemsbildningens befrämjande genom upplåtelser av lägenheter å kronojord genom beredande av tillgång till billiga lån och genom bildandet av en jordförmedlingsfond och upprättandet av jordförmedlingsbyråer samt för andra förslag, åsyftande bildandet av egna hem. Kommittén meddelade även en utförlig redogörelse för organisationen av låneförmedlingen genom hushållningssällskap samt bolag och föreningar. I särskilda bilagor offentliggjorde kommittén dels en vidlyftig statistik, dels också en redogörelse för den statsunderstödda egnahemslånerörelsen i utlandet.

Kommitténs förslag i dess huvuddrag kunna i största korthet sammanfattas sålunda:

Statens egnahemslånerörelse uppdelas på två från varandra fullständigt fristående grenar, en för jordbruks- och en för bostadsändamål med särskild lånefond för var och en av dessa grenar. Statens lånerörelse för bildande av småbruk bör icke begränsas till sådana lägenheter, där ägaren är beroende av annan arbetsförtjänst, utan lån böra såsom hittills utgå såväl för lägenheter, därå ägaren kan vara fullt besuten, som för lägenheter, vilkas ägare för sitt uppehälle är hänvisad till arbetsförtjänst utom hemmet.

Lån från egnahemslånefonden böra utgå förnämligast till inköp av sådana fastigheter, genom vilkas förvärvande nya egna hem bildas.

För inköp av jord och för åstadkommande av nybyggnader eller bestående förbättringsarbeten å lägenheten samt till de låntagare, som under åren 1911 och 1912 som egnahemslån erhållit endast 5,000 kronor å lägenhet, vars värde överstiger 6,000 kronor, böra å lägenheter, för vilka redan lån erhållits ur egnahemslånefonden, få utlämnas tilläggsloan med i tillämpliga delar samma villkor och bestämmelser som för vanliga egnahemslån.

Räntefoten å egnahemslånen bör bibehållas oförändrad vid 3,6 procent, och amorteringsskyldigheten inträda först med sjätte året efter utgången av det kalenderår, under vilket egnahemslånet utbekommit.

Kommitténs majoritet ansåg, att den gällande organisationen borde i sina huvuddrag bibehållas, dock med vissa förändringar. Sålunda föreslås, att varje hushållningssällskap skall utse en särskild egnahemsnämnd, som skall hava till åliggande att handhava sällskapets egnahemslånerörelse samt att i allmänhet verka för egnahemsfrågans utveckling inom sällskapets område.

Hushållningssällskap skall vidare på skilda orter inom sitt område hava av egnahemsnämnden utsedda ombud för att tillhandagå lånesökande med råd och upplysningar samt lämna vederbörande upplysningar angående de lånesökandes förhållanden.

Varje låneförmedlare skall för att få förmedla statens egnahemslån hava antagit reglemente för lånerörelsen, vilket skall innehålla bestämmelser, att särskilda räkenskaper skola föras för egnahemslånerörelsen, att ingivna låneansökningar skola prövas och avgöras minst fyra gånger om året på i reglementet fastställda tider m. m.

Det nu utgående statsbidraget till avlönande av jordbrukskonsulenter bör höjas, så att varje hushållningssällskap erhåller rättighet att hos sig anställa en med bidrag av statsmedel avlönad jordbrukskonsulent för att biträda vid handhavandet av egnahemsrörelsen.

I övrigt föreslogos en del nya bestämmelser rörande statens mellanhavande med låneförmedlarna i fråga om lånens utlämnande m. m.

Den centrala ledningen av egnahemsrörelsen förlägges till lantbruksstyrelsen, där en särskild inspektör för egnahemsrörelsen anställs med uppgift bl. a. att biträda vid handläggningen av ärenden angående sagda rörelse och att för detta ändamål med uppmärksamhet följa rörelsens handhavande av de av staten använda låneförmedlarna, att för kännedom härom, förutom genom besök inom deras resp. verksamhetsområden, granska och sammanfatta de från låneförmedlarna inkomna årsredogörelserna, att lämna låneförmedlarna råd och anvisningar angående egnahemslånerörelsens ordnande m. m., samt att bistå och vägleda de hos hushållningssällskapen anställda, med statsbidrag avlönade jordbrukskonsulenterna i deras arbete på här ifrågavarande område.

Varje låneförmedlare skall vara skyldig att årligen före april månads utgång till Kungl. Maj:ts befallningshavande insända avskrift av samtliga lånekontrakt samt besiktningsinstrument angående under föregående år beviljade lån ävensom redogörelse över den under samma år bedrivna lånerörelsen enligt ett föreslaget nytt formulär. Det åligger Kungl. Maj:ts befallningshavande att granska samtliga inkomna handlingar samt att därefter översända redogörelsen över låneförmedlarnas rörelse till lantbruksstyrelsen för ytterligare granskning. Av Kungl. Maj:ts befallningshavande gjord anmärkning delgives jämte infordrad förklaring från vederbörande låneförmedlare lantbruksstyrelsen, som, där rättelse ej sker, underställer anmärkningen Kungl. Maj:ts prövning.

I fråga om det årliga lånebeloppets storlek, som från och med år 1913 uppgår till $7\frac{1}{2}$ miljoner kronor, ansågo kommitterade ingen annan förändring erforderlig, än som betingades av den föreslagna uppdelningen av lånerörelsen på två olika grenar. För lån å jordbrukslägenheter skulle erfordras ett årligt belopp av 5 miljoner kronor och för bostadslånen $2\frac{1}{2}$ miljoner kronor.

Vidare föreslogos åtgärder för att betrygga den ekonomiska ställningen för en avliden låntagares efterlevande genom egnahemslånens förening med livförsäkring samt för beredande av möjlighet att använda en del av egnahemslånefonden till inköp av fastigheter att upplåtas på arrende med köprätt efter viss tid. Jämväl framhölls önskvärdheten av att för enkla de omständliga och tidsödande åtgärder, som erfordras för att erhålla det blivande egna hemmet avsöndrat, lagfaret och gravationsfritt.

Ifråga om jordförmedlingen föreslogs att dess centrala ledning skulle förläggas till lantbruksstyrelsen, som sålunda skulle komma att handlägga ärenden såväl angående lån från jordförmedlingsfonden och jordförmedlingsbyråernas verksamhet som sammanförandet av de från jordförmedlingsbyråerna inkomna uppgifterna å salubjudna lägenheter. Som säkerhet för till bolag och föreningar utlämnade lån från jordförmedlingsfonden skulle statskontoret bemyndigas att godtaga in-teckningar i det inköpta området intill $\frac{4}{5}$ av dess värde, mot villkor att in-teckningarna placeras i någon av statskontoret godkänd bank, som åtager sig att bevaka dem och hålla dem vid gällande kraft.

Förutom dessa i huvudbetänkandet intagna förslag hade kommittén tidigare avgivit framställningar i till densamma remitterade frågor. I avgivna särskilda yttranden hade sålunda bl. a. föreslagits, att värdemaximum å bebyggda jordbrukslägenheter måtte bestämmas till 6,000 kronor¹⁾ och å

¹⁾ I kungl. proposition till 1912 års riksdag föreslogs, att beloppet skulle bibehållas vid 7,000 kronor, vilket förslag riksdagen biföll.

obebyggda lägenheter till 8,000 kronor samt att bestämmelsen angående begränsning av lånesummans absoluta belopp till 5,000 kronor för lån å jordbrukslägenheter måtte utgå. Kommittén hade vidare framlagt förslag i fråga om upplåtande av egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar ävensom upplåtande av lägenheter å kronoparker och överloppsmarker i de sex nordligaste länen. Slutligen hade kommittén framlagt förslag till lag om lösningsrätt av vissa lägenheter å ofri grund.

Vid kommitténs betänkande voro fogade tvänne skriftliga reservationer, den ena av fil. d:r Paul Hellström, som i övrigt biträtt majoritetens förslag, men hade en i några detaljer avvikande mening beträffande låneförmedlingens organisation och centrala ledning, den andra av fil. d:r Adrian Molin, vilken i en utförlig motivering framställde en från majoriteten avvikande uppfattning särskilt ifråga om egnahemslånerörelsens organisation. D:r Molins förslag i detta avseende är i sina huvuddrag återgivet i nu förevarande motion nr 286, till vilken utskottet hänvisar.

Egnahemskommitténs förslag hava ännu icke föranlett någon åtgärd från Kungl. Maj:ts sida.

Vid riksdagarna efter det egnahemskommittén avgivit sitt betänkande hava en del motioner i egnahemsfrågan väckts men riksdagsbeslut fattats endast år 1916, då riksdagen anhöll, att Kungl. Maj:t vid prövning av frågan om ändrade bestämmelser för den av staten utövade egnahemslånerörelsen ville taga under övertvägande, huruvida och i vad mån de för egnahemslån fastställda maximivärden för lägenheter må höjas utöver nu gällande belopp, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill en dylik utredning må kunna föranleda.

*Riksdags-
skrivelse
år 1916.*

Vid innevarande riksdag hava framlagts flera kungl. propositioner, som beröra egnahemsfrågan. Sålunda må nämnas, att Kungl. Maj:t i propositionen nr 172 framlagt förslag till lag om rätt i vissa fall för nyttjanderätts-havare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område. Kungl. Maj:t har vidare i proposition nr 198 framlagt förslag angående kolonisation å vissa kronoparker i Västerbottens och Norrbottens län. Slutligen har Kungl. Maj:t i propositionerna nr 280 och 281 föreslagit tilläggsbidrag till vissa innehavare av odlingslägenheter och skogstorp i de sex nordligaste länen samt till innehavare av nybyggeslägenheter inom Alträks nybyggesområde i Norrbottens län.

*Kungl. pro-
positioner
vid inneva-
varande
riksdag.*

På grund av enskilda motioner har innevarande riksdag redan fattat flera beslut i egnahemsfrågor. Sålunda har riksdagen med anledning av

*Motioner vid
innevarande
riksdag.*

motion nr 158 i andra kammaren hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes för nästkommande riksdag framlägga förslag till sådana ändrade bestämmelser, att de hinder, som för närvarande möta mot att under löpande arrendetid från kronoegendom upplåta lägenheter, undanröjas.

Med anledning av motion nr 25 i första kammaren har riksdagen beslutat i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning, huru kolonisationen å bondejord i Norrland, genom ändring i de för Norrland gällande ägodelningslagarna och genom ändrade villkor och bestämmelser för utgående av bidrag från norrländska nyodlingsfonden samt genom andra lämpliga åtgärder, må kunna kraftigare än hittills befrämjas, och därefter för riksdagen framlägga de förslag, till vilka utredningen kan föranleda.

Vidare har riksdagen med anledning av motion nr 101 i första kammaren samt motionerna nr 39, 40, 94, 95 och 215 i andra kammaren för sin del beslutat, *dels* att bland allmänna villkor och bestämmelser för den av staten utövade egnahemslånerörelsen må, med ändring av nu gällande föreskrifter, stadgas, att egnahemslån ej må utgå, där det beräknade värdet överstiger: för obebbyggd jordbrukslägenhet 12,000 kronor, för bebyggd jordbrukslägenhet 9,000 kronor och för bostadslägenhet 7,000 kronor, *dels* ock att berörda förändrade bestämmelser må tillämpas i fråga om egnahemslån, som beviljas för år 1919 eller senare år.

Riksdagen har slutligen i anledning av motionerna nr 14, 94, 95 och 96 i andra kammaren beslutat i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t efter verkställd utredning taga under övertvägande, huruvida och i vad mån i av motionärerna angivna riktningar ändrade villkor och bestämmelser för den av staten utövade egnahemslånerörelsen kunna anses erforderliga, samt därefter till riksdagen inkomma med de förslag, vartill detta övertvägande kan föranleda.

**Utskottets
yttrande.**

Förevarande tre motioner utmynna samtliga i yrkande på förnyad utredning i egnahemsfrågan. Medan denna utredning i motion nr 285 begäres omfatta tre särskilt angivna synpunkter: ökad tillgång på småbruksjord, förhindrande av prisstegringen på sådan jord och förebyggande av spekulation i egnahemslägenheter, betonas däremot i motion nr 286 behovet av en enhetlig organisation för egnahemsarbetet, varvid också detaljerade riktlinjer för denna organisation angivas. Motion nr 300 åter avser åstadkommande av en utredning, omfattande hela egnahemspörsmålet, sålunda icke blott den egentliga egnahemslånerörelsen utan därjämte statens egen jordpolitik ifråga om kronans domäner, frågan om torparens och arrendatorers ställning och spörsmålet om lägenhetsinnehavare på ofri grund.

Att den nuvarande svenska egnahemsrörelsen är behäftad med svåra brister, och att den därför i stort sett icke heller kunnat erhålla önskad omfattning och åstadkomma, vad man hoppats av densamma, synes utskottet vara uppenbart. Några av de väsentligaste felen med vår hittillsvarande egnahemspolitik torde vara följande: det har rått en så gott som fullständig planlöshet ifråga om beredande av tillgång på jord för egna hem, spekulationen i egnahemsjord och vid styckning till egna hem har i många fall obehindrat fortgått, tillräckligt effektiv kontroll har ej utövats beträffande priserna på jord till egna hem, vilka därför ofta blivit oskäligt höga, en enhetlig organisation har fullständigt saknats, och egnahemsrörelsens framgång på olika orter har därför blivit beroende på det intresse, som visats av de olika hushållningssällskapen, lånebeloppen hava varit för låga, och de från kronojord upplåtna lotterna hava varit för små och ofta olämpligt belägna, ingen hänsyn har därvid tagits till egnahemsbildarens möjligheter att på det nyförvärvade egna hemmet verkligen bereda sig en tryggad utkomst. Som en sammanfattning av anmärkningarna torde kunna sägas, att egnahemsfrågans *sociala* syfte hittills icke kommit till sin rätt.

Enligt utskottets mening torde nämnda och andra brister i egnahemsrörelsen icke kunna bli på ett verksamt sätt avhjälpta genom de ändringar, som föreslagits av 1911 års egnahemskommitté, och som ovan i sina huvuddrag refererats. Varken ifråga om beredande av tillgång på jord, i avseende på förhindrande av spekulation och omotiverade prisstegringar eller beträffande statens egen jordpolitik torde nämnda kommittés förslag kunna sägas innebära någon verklig lösning av problemet. Det synes också vara mycket tvivelaktigt, om den organisation för egnahemslånerörelsen, som kommittén förordar, verkligen kan bli så enhetlig, som är erforderligt, och om man av densamma kan förvänta det intresse och initiativ, som torde vara nödvändigt, om egnahemsrörelsen skall kunna i önskvärd grad utveckla sig. Utskottet har för sin del kommit till den uppfattningen, att en livskraftig egnahemsrörelse, omfattande landets alla delar, knappast torde kunna förväntas, så länge den nuvarande och av egnahemskommittén även för framtiden förordade organisationen för låneförmedlingen genom hushållningssällskapen bibehålles, bland annat av det skäl, att dessa sakna möjligheter att utföra det arbete, som en önskvärd utveckling av egnahemsrörelsen skulle pålägga dem. Över huvud taget vill det synas utskottet, som om egnahemskommitténs förslag, redan innan det hunnit bli föremål för riksdagens prövning, vore till väsentliga delar föråldrade och ej lämpade att läggas till grund för de nya bestämmelser rörande egnahemsrörelsen, som dock äro oavvisligen nödvändiga, och som böra utfärdas snarast möjligt.

Innevarande riksdag har också redan i annat sammanhang, såsom av den ovan meddelade historiken framgår, uttalat sig för ny utredning i vissa avseenden beträffande egnahemsfrågan. I sitt beslut med anledning av jordbruksutskottets utlåtande nr 36 har nämligen riksdagen inbegripit begäran om utredning rörande de i motionerna nr 14, 94, 95 och 96 i andra kammaren framförda frågorna, som gällt vissa detaljer av egnahemsfrågan, samtidigt som riksdagen för sin del beslutat höja värdemaximum för egnahems-lägenheter. Detta riksdagens beslut gäller dock, som nämnts, endast vissa detaljer av egnahemsfrågan och gör icke en riksdagsskrivelse med anledning av nu förevarande motioner onödig.

Den nya utredningen bör enligt utskottets mening omfatta huvudsakligen följande sidor av egnahemsspörsmålet, vilka starkt betonats i de motioner, som föranlett detta utlåtande.

Grunderna för statens egen jordupplåtelse böra bli föremål för omprövning, varvid det bör sökas garantier för att vid avsöndringar från kronojord ändamålet med upplåtelsen verkligen vinnes, d. v. s. att de nyskapade egna hemmen bli så stora och så belägna, att egnahemsbildaren därå kan finna en tryggad utkomst, om han eljes har förutsättningar för att driva småbruk.

För statens egnahemsrörelse bör skapas en ändamålsenlig organisation, som kan väntas utan byråkratiska former enhetligt och med intresse för saken handhåva jord- och låneförmedlingen.

Den senaste tidens ohejdade spekulation i jordegendomar och den oerhörda stegring av jordpriserna, som i samband därmed ägt rum, göra det oavvisligt att snarast vidtaga åtgärder för att förhindra, att egnahemsrörelsens utveckling alldeles omöjliggöres, vilket utan tvivel skulle bli fallet, om utvecklingen på dessa områden obehindrat skulle få fortgå. De priser, som betalas för jorden, äro säkerligen ofta väsentligt högre än brukningsvärdet. Då dylik överbetald jord upplåtes till egna hem, måste följden bli, att det egna hemmet redan från början bygges på ekonomiskt ohållbar grund. Utredningen bör, samtidigt som den undersöker möjligheten att skaffa jord för egna hem åt dem, som önska erhålla dylik, uppmärksamma och söka finna botemedel mot spekulatjonen i egnahemsjord och mot den abnorma prisstegringen på sådan jord.

Enligt utskottets mening innehåller den nya danska egnahemslagen en del bestämmelser, som förtäna beaktas vid den nya utredning, som eventuellt kommer till stånd, och vars huvudsyfte utskottet vill ange så: det bör sökas former för en svensk egnahemsrörelse, som göra densamma livskraftig, och som trygga såväl samhällets som brukarens rättmätiga intressen.

Med stöd av vad sålunda anförts, får utskottet i anledning av de förevarande motionerna, nr 285, 286 och 300, hemställa,

att andra kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda, huruvida icke nya och förändrade bestämmelser i författningar berörande den av staten understödda egnahemsrörelsen böra utfärdas.

Stockholm den 30 april 1918.

På utskottets vägnar:

GUSTAV MÖLLER.

I förevarande ärendes slutbehandling hava inom utskottet deltagit: herrar *Möller*, *Johansson* i Sollefteå, *Olsson* i Rösta¹⁾, *Johanson* i Huskvarna¹⁾, *Carlson* i Karlshamn¹⁾, *Sjölander*, *Jeppsson*¹⁾, *Magnusson* i Skövde, *Svensson* i Långelanda och *Bergström* i Bäckland.

¹⁾ Icke närvarande vid utlåtandets justering.